

Kako i zašto smo postavili neobični saobraćajni znak u Varešu

Načelnik policije nam je rekao: „Za šišmiše ćemo uraditi sve što treba!“

Matthew Field, ambasador Velike Britanije u BiH, nedavno je na svom twitter profilu objavio fotografiju saobraćajnog znaka na kojem piše: „Smanjite brzinu, šišmiši u letu!“ Uz sliku on je pitao: „Je li ovo najbolji znak ikad?“ Nakon toga, Field je objavio i video uz koji objašnjava zašto je taj znak tu: „Zašto je taj znak odmah nakon Vareša? Zato što ulica prolazi kroz pećinu, koja je prirodno stanište šišmiša.“ Kako su došli na ideju da postave ovaj znak, o speleološkim, arheološkim i drugim vrijednostima pećine Ponikva i vareškog kraja i, naravno, o šišmišima, razgovaramo sa prof. dr. Jasminkom Mulaomerovićem, jednim od najvećih poznavatelja šišmiša na ovim prostorima, aktivistom Centra za krš i speleologiju i čovjekom koji već dugi niz godina ukazuje na važnost ovih malenih životinja, inače najugroženije vrste sisara u Evropi

Nedavna twitter objava britanskog ambasadora u Bosni i Hercegovini ponovo je svratila pozornost medija na neobičan i

rijedak saobraćajni znak u Varešu - šišmiš na putu. Koji su razlozi za njegovo postavljanje?

- Centar za krš i speleologiju iz

Sarajeva je praktično jedina organizacija koja se bavi istraživanjem i zaštitom šišmiša. Poznato je da je to najugroženija vrsta sisara u

Evropi. Zbog te ugroženosti, sa jedne strane, a sa druge strane zbog važnosti šišmiša za prirodu i čovjeka, pri UNEP-u je osnovan poseban

Lobanja medvjeda

Smeće n ulazu jednog od "krakova" pećine

sekretarijat EUROBATS, koji prati Međunarodni sporazum o zaštiti šišmiša. Ni jedna druga vrsta sisara u Evropi nema takav ili sličan sekretarijat koji prati zaštitu te vrste. Već to pokazuje kakav se značaj pridaje zaštiti šišmiša. Bosna i Hercegovina je prije nekoliko godina pristupila tom sporazumu i njena obaveza kao države su briga o zaštiti šišmiša i redovno izvještavanje o stanju populacije pojedinih vrsta, posebno onih najugroženijih. Kao dio tih aktivnosti, u Centru imamo više stalnih akcija kao što su obilježavanje Međunarodne noći šišmiša, zimski monitorig (kad su šišmiši u hibernaciji), zaštita, edukacija, posebno najmlađih i, naravno, istraživanje. U okviru istraživanja mi redovno obilazimo i pećinu Ponikvu i okolne terene, pronalazimo nova staništa, radimo dokumentaciju i, kad nam prilike dozvole, prezentiramo rezultate. U dva navrata smo tokom posjete Ponikvi našli pregažene šišmiše, prvo malog potkovastog šišmiša

(*Rhinolophus hipposideros*), a drugi je pokupljen još tokom noći. Mi smo došli na ideju da jednostavno upozorimo vozače jednim saobraćajnim znakom da smanje brzinu jer u pećini i po danu i tokom noći lete šišmiši. Ne samo radi zaštite šišmiša već i zbog njihove sigurnosti. Prilikom postavljanja znaka napravili smo i malu akciju upoznavanja vozača sa značajem šišmiša. U tome nam je od velike pomoći bila policija iz Vareša. Još uvijek se sjećam odgovora načelnika policijske stanice kad smo ga

»» **Sam znak je, bar tako smo stekli dojam iz razgovora sa Varešacima, doprinio da se u tom gradu na šišmiše gleda drugim očima, bez predrasuda kakve inače imamo kod našeg naroda. On je postao i neka vrsta turističke atrakcije, jer smo više puta zatekli ljude da se slikaju pored znaka, što onda u eri ovih društvenih mreža širi ideju o zaštiti šišmiša i jednom drugačijem razmišljanju u Bosni i Hercegovini kad je zaštita prirode u pitanju**

je pokupljen još tokom noći. Mi smo došli na ideju da jednostavno upozorimo vozače jednim saobraćajnim znakom da smanje brzinu jer u pećini i po danu i tokom noći lete šišmiši. Ne samo radi zaštite šišmiša već i zbog njihove sigurnosti. Prilikom postavljanja znaka napravili smo i malu akciju upoznavanja vozača sa značajem šišmiša. U tome nam je od velike pomoći bila policija iz Vareša. Još uvijek se sjećam odgovora načelnika policijske stanice kad smo ga

telefonom kontaktirali i objasnili šta bi radili pred pećinom: „Za šišmiše ćemo uraditi sve što treba!“

Da li se situacija sa zaštitom šišmiša popravila? Koliko je saobraćajni znak tome doprinio?

- Otkad smo postavili znak nismo više našli ni jednog pregaženog ili povrijeđenog šišmiša. Vjerujemo da je tome zaslužan ovaj saobraćajni znak. Naravno, ni mi ne obilazimo pećinu svaki dan, jer nemamo uslova za to. Sam znak je, bar tako smo stekli dojam iz razgovora sa Varešacima, doprinio da se u tom gradu na šišmiše gleda drugim očima, bez predrasuda kakve inače imamo kod našeg naroda. On je postao i neka vrsta turističke atrakcije, jer smo više puta zatekli ljude da se slikaju pored znaka, što onda u eri ovih društvenih mreža širi ideju o zaštiti šišmiša i jednom drugačijem razmišljanju u Bosni i Hercegovini kad je zaštita prirode u pitanju. Sami Varešaci su nam rekli »»

da je to jedna lijepa priča za njihov grad. Na nesreću šišmiša, u pećini je uvedena rasvjeta koja je cijelom dužinom osvjetljava. Mogu razumijeti potrebu da se osvijetli put pješacima koji prolaze kroz pećinu do svojih kuća, ali ne mogu razumjeti rasvjetu koja je od pećine napravila svadbeni salon sa po tri svjetla na svakom stubu. Dovoljno je bilo osvjetliti samo pješачku stazu nekim niskim svjetlima. To ne bi toliko smetalo šišmišima, a pješacima bi bilo dovoljno.

Kako je tekla čitava ta procedura oko njegovog postavljanja?

- Procedura je dosta jednostavna. Mi smo se obratili kantonalnom ministarstvu za saobraćaj, a oni su nas uputi na Direkciju za ceste. U telefonskom razgovoru su nam rekli da napišemo razloge za postavljanje saobraćajnog znaka, damo nacrt i to je to. Oni će to razmotriti i poslati rješenje. I tako je i bilo. Vrlo profesionalno, moram reći. Onda je došao teži dio posla – naći sredstva za izradu i postavljanje, jer mi smo nevladina organizacija, drugim riječima amaterska sirotinja. Prijavili smo se na na poziv za male projekte Ministarstva za okoliš ili tako nešto Zeničko-dobojskog kantona, ali od toga, valjda što smo iz Sarajeva, nije bilo ništa. Onda smo saznali za jedan fond iz Engleske koji je pomogao zaštititi sova u Srbiji i njima se javili. To je fond koji je osnovala LUSH kozmetika i mi smo se javili običnim mailom. Obraložili smo ideju i uz dvije preporuke sličnih međunarodnih organizacija

dobili smo novce za izradu i postavljanje znaka (tu nam je pomoglo Komunalno preduzeće iz Vareša).

SVE VRIJEDNOSTI PEĆINE I VAREŠKE OKOLICE

Osим zaštite šišmiša, koja je vama kao udruženju očito najvažnija, koje su još vrijednosti pećine Ponikve?

- Pećina Ponikva ima prije svega speleološku vrijednost.

To je vrlo stara pećina sa fosilnim kanalima koje još do kraja nismo

istražili, onda je tu veliki fosilni kanal kroz koji danas prolazi saobraćajnica i dijelovi aktivnog kanala u koji ulazi rijeka Ponikva i za malih voda ponire, a za velikih se vraća ponovo u glavni kanal i kroz vještačko evakuaciono korito ulijeva u Stavnju. Postoji i jedan potopljeni dio koji nam je za sada nepristupačan. Nažalost, aktivni vodeni kanal je na svom kraju potpuno zatrpan smećem što od ljudskog nemara što od ostataka šumske sječe koju

Pećina Ponikva ima i turističku vrijednost jer je to jedna od pet pećina u svijetu kroz koju cijelom dužinom prolazi cesta. I na kraju ona je samo dio jednog šireg kompleksa pećina.

Spomenuli ste da pećina Ponikva nije jedina u tom dijelu okolice Vareša?

- U neposrednoj blizini pećine Ponikva nalazi se kamenolom Stijene koji je nekada u geološkoj historiji bio jedinstven stijenski kompleks koji je onda, tektonskim pomjeranjem, razdvojen i koji sada presijeca rijeka Stavnja. U samom kamenolomu nalazi se nekoliko pećina, koje nisu velike po dimenzijama ali su vrlo interesantne po svojoj strukturi i ukrasima (da spomenem jezero pećinskog mlijeka u jednoj od njih). Kad danas stojimo pred kamenolomom mo-

» Nažalost, aktivni vodeni kanal je na svom kraju potpuno zatrpan smećem što od ljudskog nemara što od ostataka šumske sječe koju voda nanese i što, uz suspendirani nanos, začepi prirodne pukotine u krečnjačkim stijenama kroz koje bi voda ponirala. Rezultat je izlivanje Ponikve iz korita (glavnog kanala) i plavljenje regionalne ceste

Pećina Ponikva

voda nanese i što, uz suspendirani nanos, začepi prirodne pukotine u krečnjačkim stijenama kroz koje bi voda ponirala. Rezultat je izlivanje Ponikve iz korita (glavnog kanala) i plavljenje regionalne ceste. Druga izuzetna vrijednost je arheološka. Ovu pećinu je nastanjivao čovjek još u mlađem kamenom dobu (oko 12.000 godina p. n. e.) o čemu svjedoče ostaci koštanog harpuna i alatki od rožnaca koje su pronađene u jednom bočnom kanalu na ulazu. Također su pronađeni ostaci glinenih posuda iz prahistorije na ulazu u gornji fosilni rov na izlaznoj strani pećine.

žemo vidjeti brojne ostatke pećinskih kanala koji su nekada bili dio jedinstvenog sistema. Jedan broj je uništen miniranjem (posljedice čega se vide i u samim pećinama), a jedan dio geološkim procesima. To je zapravo zoran prikaz procesa u kršu koji se rijetko gdje može vidjeti. Uz to, iz jednog od tih starih fosilnih kanala koji je potpuno ispunjen sedimentom, danas ispadaju komadi konglomerata koji sadrže zacementirane kosti pećinskog medvjeda (*Ursus spelaeus*) koji je ove krajeve nastanjivao oko 30.000 godina prije nove ere. I one stoje nadohvat ruke. Obično ovakve ostatke

Bogatstvo različitosti

Deset je vrsta šišmiša registrovanih u pećinama kompleksa Ponikva - Stijene: *Rhinolophus*

hipposideros, *Rhinolophus ferrumequinum*, *Myotis myotis*, *Pipistrellus pipistrellus*, *Nyctalus noctula*, *Eptesicus*

serotinus, *Vespertilio murinus*, *Plecotus auritus*, *Plecotus macrobullaris*, *Barbastella barbastellus*.

paleontolozi iskopavaju u pećinama ispod debelih slojeva sige. U jednoj od pećina smo prije desetak godina pronašli novu vrstu šišmiša za našu zemlju - brandtovog šišmiša (*Myotis brandti*) što je onda otvorilo put za još neke nove vrste: barskog šišmiša na Bijambarama (*Myotis dasycneme*) i patuljastog brkatog šišmiša (*Myotis alcaetoe*) na Bentbaši. Tako da danas u kompleksu Ponikva - Stijene imamo registrovanih 10 vrsta šišmiša što ga čini jednim od najbogatijih lokaliteta sa vrstama u BiH (uz Bijambare i podzemni kamenolom u Dardaganima kod Zvornika).

Da li je bilo ideja da se ove prirodne vrijednosti konkretno valoriziraju?

- Koliko znam bila je jedna: da se izgradi kružna turističko-edukativna staza koja bi polazila od stare drvene crkve u gradu, pa onda stazom koja je vjerovatno srednjovjekovni put iznad pećine Ponikve i sa koje se odlično vide kamenolom, Stavnja i Vareš, i koja bi se onda spuštala negdje kod odmarališta u Ponikvi, prolazila kroz pećinu / tunel, pored kamenoloma Stijene i ponovo završavala u gradu. Ideja je bila da se pećina osvijetli odgovarajućim svjetlom samo kad neko ima u njoj (turisti) i da bude uz stazu izgrađen odgovarajući mobilijar i info-table koje bi posjetiocima na pristupačan način pokazale vrijednosti pećina, kraške procese i geologiju prostora. To je bio neki prekogranični prijekat, ali nije prošao. Šteta.

Da li su vaše aktivnosti u istraživanju pećine Ponikve postavljanjem ovog znaka završene?

- Nikako, mi svake zime tri najvažnije pećine sa šišmišima obilazimo radi uvida u stanje vrsta i veličinu populacija, kad god smo u prilici obilazimo kanale jer šišmiši su migratorne vrste i nikad se ne zna kad ćemo vidjeti neku novu za ovo područje.

Zub medvjeda

Područje Zvijezde i okolica Vareša su nama zanimljivi i zbog drugih pećina (upravo smo prije par dana otkrili novu jamu) i drugih istraživanja. Ideologija Centra za krš i speleologiju je holistički pristup istraživanju krša. Trenutno radimo istraživanje izvorskih puževa i očekujemo zanimljive, možda i endemične vrste (kao što smo nedavno našli na Tajanu).

Do početka zimskog monitoringa šta članovi Centra za krš i speleologiju rade u slobodno vrijeme?

- Pa osim „redovnih“ istraživanja speleoloških objekata koje imamo po godišnjem planu, u toku

su četiri zanimljiva projekta. Jedan je vezan za Popovo polje, a radi se o „Razvoju alata za brzu procjenu podzemne biološke raznolikosti“, gdje smo partnerska organizaciju Univerzitetu u Ljubljani. Drugi projekat je Istraživanje šišmiša deset izabranih područja buduće mreže Natura 2000, koji finansira Fond za zaštitu okoliša FBiH, treći je isto vezan za šišmiše a podržao ga je UNEP / EUROBATS i u njemu radimo autotransekte kao metodu za istraživanje šišmiša u cijeloj državi i četvrti je projekat koji finansira Critical Ecosystem Partnership Fund (CEPF) i koji izaziva naše stalno oduševljenje „Rasprostranjenost, populacija i status prijetnji za biološku raznolikost slatkovodnih puževa familije Hydrobiidae“ jer nastavljamo istraživanja **Pavla Radomana** i **Jože Bole** od prije tridesetak godina. Već sad možemo govoriti o četiri, za nauku nove, vrste izvorskih puževa koje upravo opisujemo i nadam se vrlo brzo publikujemo, o dvije nove vrste za Bosnu i Hercegovinu, o drugačijoj biogeografiji poznatih vrsta, o sve novim i novim lokalitetima. I što je najvažnije, o mladim ljudima, stu-

Harpun

dentima koji su se uključili u naše aktivnosti i čiji entuzijazam i nas stare čini na neki način mladim. ■

Ovaj sadržaj je izrađen uz podršku projekta „Misli o prirodi!“ koji implementira Centar za promociju civilnog društva, a finansijski podržava Vlada Švedske. Sadržaj ovog teksta je isključiva odgovornost magazina Start BiH i ne odražava nužno stavove Centra za promociju civilnog društva i Vlade Švedske.

